

بیان دلایل مقامات معنوی فاطمه معصومه علیها السلام

۱. محدثه بودن آن حضرت

شکی نیست که اولین عامل سعادت و کمال انسان و موجب قرب او به خداوند متعال، علم و معرفت است، به خصوص علم و معرفت به خدای متعال؛ زیرا علم و معرفت شرط لازم برای ایمان به خداوند است. امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: «اول الدین «معرفته؛ اولین مرتبه در دین شناخت خداوند است

این مقام بزرگ به طور کامل در انبیای الهی و بعد در وجود امام و فرزندان آنان و از آن جمله در وجود فرزندان ائمه علیهم السلام موجود است.

سیده جلیله کریمه اهل بیت فاطمه معصومه علیها السلام است که در دامان پدر بزرگواری، مانند امام موسی بن جعفر علیهما السلام تربیت شده و در سایه برادری، مانند امام علی بن موسی الرضا علیهما السلام ادامه زندگی داده و قطعاً معرفت در وجود آن حضرت در حد بسیار بالایی وجود داشته است. علاوه بر مسأله خانوادگی، موضوع محدثه بودن ایشان است که دلیل بر بزرگی مقام معرفت آن حضرت است؛ زیرا محدثه بودن علامت عالم بودن است. اگرچه احادیث زیادی در این زمینه در دست نیست، ولی خوشبختانه نمونه ای برای شناخت مقام علم و فضیلت آن حضرت در دست است.

قاضی نور الله شوشتری شهید رضوان الله علیه در کتاب نفیس «احقاق الحق» از کتاب ارجح المطالباز بکر بن احمد القصری نقل می کند که: «قال: حدثنا فاطمه بنت علی بن موسی الرضا، قالت: حدثتني فاطمه و زينب و ام كلثوم بنات موسی الكاظم، قلن: حدثتنا فاطمه بنت جعفر بن محمد الصادق، قالت: حدثتني فاطمه و سكينه ابنتا الحسين بن علی عن ام كلثوم بنت فاطمه بنت النبی صلی الله علیه و آله عن النبی صلی الله علیه و آله يوم غدیر خم، قال: من كنت مولاه فعلى مولاه. اخرجہ الحافظ ابو موسی المدینی فی کتابه المسلسل بالاسماء و نیز گفته است این حدیث مسلسل است چون هر یک از این فواطم از عمه خودشان روایت کرده اند.

و نیز حافظ شمس الدین محمد بن جزری شافعی متوفای ۸۱۳ ه. ق. به همین سند نقل کرده است و اضافه ای دارد: «... انسیتم قول رسول الله صلی الله علیه و آله يوم غدیر خم من كنت مولاه فعلى مولاه و قوله انت منى بمنزله هارون من موسی علیهما السلام».

در حدیث دیگر، شیخ صدوق با سند متصل از حسن بن یزید نقل کرده: «عن فاطمه بنت موسی جعفر علیه السلام عن عمر بن علی بن الحسین عن فاطمه بنت الحسین علیه السلام عن اسماء بنت ابی بکر عن صفیه بنت عبد المطلب قالت لما سقط الحسین علیه السلام عن بطن فاطمه امه و كنت ولیتها قال النبی صلی الله علیه و آله یا عمه هلمی الی ابنتی فقلت یا رسول الله انا لم نظفه بعد».

شیخ صدوق از فاطمه دختر موسی بن جعفر علیه السلام از یکی از فرزندان امام سجاد علیه السلام به نام عمر از فاطمه دختر امام حسین علیه السلام از اسماء دختر ابی بکر از صفیه دختر عبدالمطلب عمه پیامبر که گفت من قابلیگی امام حسین را برعهده داشتم. وقتی امام حسین علیه السلام از مادر متولد شدند، پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: عمه جان! فرزندم را بیاور! در جواب گفتم: هنوز او را پاکیزه نکردم. پیامبر فرمودند: ای عمه! آیا تو او را پاکیزه می کنی؟ نه خداوند او را پاکیزه کرده است.

از این چند روایت، مقام بلند علمی و فضیلت و معرفت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام به طور روشن استفاده می شود؛ زیرا عنوان محدثه بودن و مخصوصاً شهرت آن بین اصحاب حدیث، عالمه بودن ایشان را ثابت می کند.

بدون مناسبت نخواهد بود که شهر مقدس قم در طول تاریخ همیشه مأوا و مسکن عالمان و فقیهان و محدثان بسیار بزرگی همانند اشعریان و ابن قولویه و صدوقین و دیگران بوده است و خصوصاً این زمان که حوزه با برکت و با عظمت علمیه قم در کنار قبر مقدس آن حضرت بر قرار گشته و باغبان اخیر آن مرحوم آیه الله العظمی حائری یزدی و آیه الله العظمی بروجردی و امام خمینی و دیگران بوده اند و هم اکنون دنیای اسلام، بلکه دیگران از فیض و نورانیت این حوزه استفاده می کنند و علم و دانش از قم بر سایر

بلاد می رود و تمام اینها از برکات قبر مطهر کریمه اهل بیت علیهم السلام است و این مکانت فرهنگی قم در این زمان و سایر اعصار گذشته از این بانوی بزرگ توان می گیرد

مرحوم حاج شیخ عباس قمی(ره) می گوید: «بدان که چنان که از بعضی از مشایخ خود شنیدم مرحوم ملا صدرا به واسطه بعضی از ابتلائات از مقام خود به شیراز مهاجرت کرد به دارالایمان قم که عش آل محمد و حرم اهل بیت علیهم السلام است و به حکم «اذا عمت الفتن و البلیا فعلیکم بقم و حوالیها و نواحیها فان البلیا مدفوع عنها» التجا برد به قریه ای از قرای قم که در چهار فرسخی قم واقع است موسوم به کهک کفرس و گاه گاهی که بعضی از مطالب علمیّه بر او مشکل می شد، از کهک به زیارت سید جلیله «فاطمه معصومه بنت موسی بن جعفرعلیهم السلام مشرف می شده و از آن حرم مطهر فیض آثار بر او افاضه می شده است

۲. ایمان و عمل صالح

بدون شک اصلی ترین عامل سعادت و کمال انسان و قرب او به خدای متعال ایمان محکم به ذات مقدس الهی و عمل خالص و شایسته به دستورات اوست و همان گونه که گفته شد در این جهت بین مردان و زنان فرقی وجود ندارد. خداوند حیات طیّبه را مرهون ایمان و عمل صالح کرده است و در سوره نحل فرموده است: «من عمل صالحاً من ذکر او انثی و هو مؤمن فلنحیینه حیاة طیّبه و لنجزینهم باحسن ما کانو یعملون

فاطمه معصومه علیها السلام از جمله زنانی است که در این جهت، گوی سبقت را از دیگران ربوده است؛ چرا چنین نباشد که با استعداد ذاتی در تحت تعلیم و تربیت دو امام بزرگوار، یعنی پدر آن حضرت، امام موسی بن جعفر علیهما السلام و برادرش عالم آل محمد امام رضا علیه السلام بوده است و از خاندانی است که اصل شجره طیّبه هستند و جمله بلندی که در زیارت آن حضرت آمده است: «فانّ لک عند الله شأناً من الشأن» شاهد این مدعاست و این شأن و مرتبت عظیم مرهون ایمان و عمل صالح است. کسی که خود به مقام قرب الی الله و ایمان و عمل صالح نرسیده باشد، دیگری نمی تواند از راه دوستی او به خدا تقرب حاصل کند

در زیارت آن بزرگوار می خوانیم: «اتقرب الی الله بحبکم و البرائه من اعدائکم و التسلیم الی الله راضیاً غیر منکر و لا مستکبر؛ تقرب می جویم به درگاه خداوند به واسطه دوستی با شما و بیزاری از دشمنان شما و تسلیم شدن در برابر اوامر الهی، در حالی که راضی به رضای الهی و بدون انکار و استکبار هستم». و این اوصاف اوصاف بندگان خالص خدای متعال است

۳. فضیلت زیارت آن حضرت

از دلایل روشن بر مقامات بلند معنوی حضرت فاطمه معصومه علیها السلام روایاتی است که در فضیلت و اهمیت زیارت آن حضرت رسیده است.

اول. روایتی است که شیخ صدوق در کتاب «ثواب الاعمال» و «عیون اخبار الرضا علیه السلام» با سند معتبر از امام رضا علیه السلام روایت کرده است که «سعد بن سعد اشعری می گوید: از امام رضا علیه السلام درباره فاطمه دختر امام موسی علیه السلام سؤال کردم. فرمودند: هر کس او را زیارت کند، برای او بهشت است». و همین روایت را ابن قولویه در کتاب «کامل الزیارات» روایت کرده است.

دوم. امام جواد علیه السلام فرمودند: «من زار عمتی بقم فله الجنة؛ هر کس عمه ام را در شهر قم زیارت کند، برای او بهشت است».

سوم. سعد قمی از امام رضا علیه السلام روایت کرده است که فرمود: «ای سعد، نزد شماست برای ما خانواده قبر بزرگی. گفتم: فدایت شوم! قبر فاطمه دختر امام موسی را می فرمایید؟ فرمود: آری، هر کس او را زیارت کند و عارف به حق او باشد، برای اوست بهشت. هر گاه به قبر او برسی، بالای سرش، رو به قبله بایست و سی و چهار مرتبه الله اکبر و سی و سه مرتبه سبحان الله و سی و سه مرتبه الحمد لله بگو! آن گاه او را به این نحو زیارت کن: السلام علی آدم صفوه الله تا آخر زیارت».

چهارم. علامه مجلسی از تاریخ قم نقل کرده است از امام صادق علیه السلام که فرمودند: «انّ لله حرما و هو مکّه و لرسوله حرما و هو المدینه و لامیر المؤمنین حرما و هو الکوفه و لنا حرما و هو قم و ستدفن فیه امرأه من ولدی تسمی فاطمه من زارها وجبت له الجنّه قال علیه السلام ذلک و لم تحمل بموسی امّه؛ برای خدا حرمی است و آن مکه است و برای پیامبر صلی الله علیه و آله حرمی است و آن مدینه است و برای امیر المؤمنین علیه السلام حرمی است و آن کوفه است و برای ما اهل بیت حرمی است و آن قم است و زود باشد دفن شود در آن زنی از فرزندان من که اسم او فاطمه است. هر کس او را زیارت کند و در حق او عارف باشد، «بهشت برای او واجب است. و این خبر را زمانی امام صادق علیه السلام فرموده که هنوز مادرش به او حامله نشده بود».

قطعاً برای زیارت انسانهای عادی بهشت واجب نمی شود و آن هم از سه امام معصوم به همین مضمون باشد. از این روایات صحیح و معتبر که در فضیلت زیارت آن جناب رسیده، به روشنی استفاده می شود که مقامات معنوی فاطمه معصومه علیها السلام همان مقامات بندگان حقیقی و خالص خداوند است نظیر مقاماتی که اولیای معصوم الهی دارند.

۴. مقام عظمای شفاعت

از اموری که دلالت می کند بر علو مقام و مرتبت بسیار بلند آن حضرت نزد خداوند متعال و اینکه ایشان در مرتبه معصومین علیهم السلام است، این است که خداوند مقام شفاعت را به آن حضرت کرامت کرده است که تمام شیعیان به شفاعت ایشان وارد بهشت و کرامت الهی می شوند.

محدث قمی رحمه الله در شرح حال آن حضرت به نقل از کتاب «مجالس المؤمنین» قاضی نورالله شوشتری شهید روایت کرده که امام صادق فرمودند: «از برای خدا حرمی است و آن مکه مکرمه است و از برای رسول خدا صلی الله علیه و آله حرمی است و آن مدینه است و از برای امیرالمؤمنین علیه السلام حرمی است و آن کوفه است. آگاه باش که حرم من و حرم اولاد من در قم است.

آگاه باش قم کوفه صغیره است و همانا برای بهشت هشت در است که سه در آنها به سوی قم باز می شود و وفات کند در قم زنی که از اولاد من است. نام او فاطمه دختر موسی بن جعفر علیهما السلام است که داخل بهشت می شوند به سبب شفاعت او جمیع شیعیان من در بهشت.

و نیز بر مقام شفاعت آن حضرت دلالت می کند آن جمله شریفه ای که در زیارت نامه آن حضرت رسیده است که زائر از ایشان درخواست می کند: «یا فاطمه اشفعی لی فی الجَنَّةِ فانَّ لک عند الله شأنًا من الشَّأن؛ ای فاطمه! برای من شفاعت کن در بهشت؛ زیرا برای توست در نزد خداوند مقام بسیار بزرگ و با عظمت». کلمه شأن برای تفخیم و عظمت آن حضرت آمده است.

باید گفت مقام منیع شفاعت خصوصاً شفاعت گسترده ای که تمام شیعیان از اولین و آخرین از آن بهره مند شوند، مقامی نیست که به همه کس جز معصومین علیهم السلام داده شود. بلکه این مقام که خداوند متعال به این بانوی بزرگ عنایت کرده است، مقام ویژه ای است و غیر از شفاعتی است که ممکن است بعضی از مؤمنان راستین دارای شفاعت محدودی باشند. دلیل بر این مطلب این است که در روایت سابق آمده است که تمام شیعیان به شفاعت او وارد بهشت می شوند، نه یک عده خاصی از آنها و نیز دلالت بر این مطلب دارد جمله ای که در زیارت آن حضرت رسیده است.

۵. وجود فضایل نفسانی و ملکات فاضله

از دیگر دلایل عظمت روحی و مقامات معنوی و اینکه آن بزرگوار از جمله مقربین است، وجود اخلاق حسنه و صفات جمیله، مانند: صبر و تحمل و استقامت در راه خدا و رضا به رضای الهی و تسلیم در مقابل قضا و قدر الهی است که ایشان در طول عمر کوتاه خود به این صفات و نظائر آنها مشهور بوده اند.

در ابتدا، همه فرزندان شریف امام موسی علیه السلام به ظلمها و فشارهایی مبتلا شدند که از ناحیه دشمنان، مانند: خلفای بنی عباس بر آنان وارد شد و مهم تر از همه زندانی شدن امام موسی علیه السلام توسط هارون در مدت طولانی است که همه فرزندان آن حضرت از فراق و دوری و مصیبت پدرشان در رنج شدید بودند. و از همه بالاتر مصیبت شهادت آن حضرت در زندان بغداد توسط عمال هارون الرشید است و بعد از آن، حکومت فرزندش مأمون است که بسیار شخص زیرک و شیطانی بوده است و در زمان او فرزندان موسی بن جعفر علیهما السلام تبعید و در بلاد اسلامی منتشر شدند و عده زیادی به شهادت رسیدند، مانند: احمد بن موسی شاه چراغ علیه السلام و برادران و برادرزادگان آن حضرت که هر کدام داستان غم انگیزی دارند.

و از مصایب مهم، هجرت اجباری بزرگ این خاندان، امام رضا علیه السلام بوده است که هر یک از این امور برای حضرت معصومه علیها السلام و فرزندان موسی بن جعفر علیهم السلام طاقت فرسا بوده است که آن بزرگواران به جان خریدند و برای رضای خدا صبر پیشه کردند و با این کار عظمت روحی و جلالت قدر اولاد امام کاظم علیه السلام برای همگان روشن گردید. و با تلاشهای خود و مجاهدتهای طاقت فرسا حقیقت اسلام و مذهب شیعه امامیه را حفظ و حراست کردند و شاهد آن هجرت مهم و غریبانه و ارتحال حضرت معصومه علیها السلام در شهر مقدس قم است که نشان دهنده فضایل نفسانی و صبر و استقامت آن مخدیره جلیله است که به اختصار یادآوری می کنیم.

گرچه بر حسب ظاهر این هجرت به منظور دیدار با برادرش امام علی بن موسی الرضا علیه السلام که حتماً با عده ای از برادران و محارم صورت گرفته است، اما می تواند جنبه های سیاسی هم بر این هجرت مترتب بوده باشد و می تواند از یک جهت، به منظور پشتیبانی از ولایت عهدی امام رضا علیه السلام باشد و از جهت دیگر، افشای مکر و خدعه مأمون باشد؛ ولی قضا و قدر الهی بر این تعلق گرفته بود که آن بزرگوار در بین راه به عالم ملکوت ارتحال کند و به دیدار برادر نایل نیاید؛ چنان که نقل شده از امام رضا علیه السلام که به حضرت فاطمه معصومه علیها السلام خبر داده بودند که «تو قصد خراسان می کنی، لکن در ساوه که می رسی». «مریض خواهی شد و در قم وفات خواهی کرد».